

toses, com 'cereal', 'agram', l'afinitat semàntica no és prou concreta per poder-se'n refiar com a guia ferma. □ 1.^a doc.: 1249.

«Sester de pèsols: 1 dr., m^a; sester de guixes: 1 dr., m^o», en la Lleuda de Cotlliure, de 1249 (RLR IV, 253); «set mesures de guixes», i «entre gixes e vessa, dues aymines», en dos docs. ross., de 1387 i 1388 (InvLC); «llentilla --- guixes o cayretes: cicercula, vicia; ciurons ---», OPou (TbPu).

Té gran arrelament a l'interior del cat. or. La Guixa és una població de cert relleu en el NO. d'Osona; i la Junta de Comerç de Bna. no deixà passar l'ocasió de fixar-ne bé la nomenclatura des dels seus principis, entre els «Llegums grossos»: «Fabas --- Ciurons; pèsols comuns que s'enfilan: guisantes comunes que se enraman; guixas: titos» (Memorias Agrícolas, vol. v, 1817, p. 13). Però tant o potser més encara, en el País Valencià: «guixes: almortas, legumbre, también se dicen guixas» (Carles Ros, 126); Cavanilles, Obs. II, 335. «En Albal --- sembraven moltes guixes en lo seu terme», MGadea, T. del Xè I, 108; a Gandia (BDLC XII, 315); en el terme d'Alacant em mostraren un Bancal des Gïses convertit en nom de partida; a Alfàs em digueren que la gïsa és «guija» en castellà (1963). En castellà és només propi d'Aragó i la Manxa (DAut.), i de Múrcia (GaSoriano); a l'Alt Aragó sona gïsa, però allí és 'pèsol' i també 'almolls' a Ansó i Echo, i 'llentia grossa' a Panticosa i Embun (amb variant augmentativa gïson) (RLiR XI, 163).

En llengua d'oc és freqüent ja a l'Edat Mitjana: S. XIII en Rayn. i PSW, però ja abans es troba en baix llatí gei(s)sa en dos docs. de la Charente de 1120-1160, i altres dos de data incerta, de la mateixa època o poc anteriors (Ss. XI o X); gieiza en un doc. albigès de 1269, gieissa a Montpeller, S. XIV (Bambeck, BbZRPb. cxv, 133-5). Avui jèisso a Tolosa (Visner), xèisso al Tarn (Gary), g(i)eyssso en el Roergue (Vaysier), dieisso en el Llemosí (Béronie, forma dissimilada), gèice a la costa girondina (Moureau), déche a les Landes (Métivier, Agric., p. 271), décho en el Bearn (Palay).

De la comparació d'aquestes diverses formes sembla deduir-se una base amb *ε* oberta, que també és satisfactòria per a la *i* catalana, davant palatal. En canvi el fr. *gesse*, que apareix primerament el 1364, és manlleu de la llengua d'oc (com ja observà GParis, Rom. xxiv, 310), i les castelles són manlleu del català. L'oposició de la inicial oc. *gi*-/cat. *gui*- sembla ser la mateixa que entre oc. *geis* o cat. *guix*, però és clar que semànticament no hi ha cap base per enllaçar-lo amb aquest; l'explicació d'aquesta divergència fonètica estaria potser en una dissimilació de la *g* en *g*- davant la palatal següent; aquí semblaria induir-nos-hi la forma dissimilada tipus *dieisso* del Llemosí, les Landes i el Bearn. Tanmateix el canvi en *guixa* no satisfà gaire, com a fenomen espontani: si de cas hauria de ser que un *gïisa* hagués passat a *gïsa* sota la inducció de la substitució de *geis* per *guix* (d'origen aràbic).

Quant a l'etimologia res no s'ha indicat de sostenible. Fonèticament és impossible l'ètimon CAPSA 'capsa'

de Schuchardt (ZRPb. xxiii, 195-6; xxix, 560), com ja li ho retragueren Baist (KJRPb. vi, 391), M-Lübke (REW, 1685) i Gamillscheg (EWFS, s. v.); i no menys el CÍCERA 'guixa' de Horning (ZRPb. xix, 70ss.). Però ni en fonètica ni pel sentit es pot pendre en consideració γήτειον o γήθιον de Bambeck (que designa una mena de ceba), ni AEGYPTIA en què havia pensat algú altre. Bloch ho declara d'origen desconegut, tot observant que en el Midi el mot s'usa per designar, a part de la *guixa*, diverses plantes tals com «vesce, pois des champs, ivraie».

Deu ser d'origen pre-romà, ço que daria alguna justificació per admetre una base alternant *GUËSSIA* cat./*GËSSIA* occitana, i així desapareixeria el gros embaràs de la discrepància en la inicial: car la reducció de *GUË* a *GE-* és un fet repetit al llarg de la frontera de les llengües indoeuropees de *centum* i les de *satəm*, i no fóra res inesperat creure que vinguéss d'un complex dialectal situat arran del límit entre aquests dos tipus de fonètica indoeuropea. Els parlars sorotàptics, en particular, devien venir d'una zona pròxima a aqueix límit.

Partint del fet que la denominació que estudiem, en els parlars occitans i alt-aragonesos designa, junt amb la *guixa*, altres plantes més o menys comestibles, ens sentim propensos a pensar en el grup indoeuropeu *GUËI/GUÏ-* que comprèn: paleosl. *žitō* 'cereal', 'blat', pruss. ant. *geits* 'pa', que en altres dialectes prussians tenia algunes variants de forma més pròxima: *geytye* en el gloss. d'Elbing (c. l'a. 1300), n.º 339, *geitke* en el glossari de Grunau (c. 1520), n.º 16; car d'altra banda aquesta arrel apareix representada en germànic per l'al. *quecke* «Agriopyrum repens» i l'ags. *twice*, noms del gram («Hundegras», «Hundswetzen»), i en cèltic per còrn. ant. *buít* 'menja, aliment' (GUËITŌ-).¹ Es tracta de derivats de la mateixa arrel que els llatins *vegetus*, *vigere*, *vivere*, i angl. *quick* 'viu'; i es podria conjecturar que d'una base *GUËI-TI-A* molt semblant a la del pruss. ant. *geytye*, amb pas de *TI* a *SSI* hagués sortit, allora, la base **GUËSSIA*, que vindria fonèticament al nostre *guixa* i que en un altre dialecte sorotàptic es presentés en la forma **GËSSIA*.

Cuito a reconèixer que els postulats que necessita aquesta connexió tenen una part d'arbitraris, i que la base en el lèxic indoeuropeu resta més aviat dèbil.

DERIV.: *Guixada*. *Guixam*. *Guixar*. *Guixassos*. *Guixer*. *Guixera*. *Guixerar*. *Guixó*; *guixonada*; *guixonam*; *guixonar*; *guixonera*. *Guixol*: de *guixó* contaminat per *pèsol*; *guixolera*. *Guixot*. *Guixum*.

CPT.: *Guixaveça*.

¹ Sobre aquests mots, veg. Pok., IEW, 468.15, 19, 24; i la monografia d'Iris Nordstrandh, 1954, citada per Kluge-Mitzka, p. 573b.

Guixassos, V. *guixa* i cf. *guisa* *Guixat*, V. *guix* *Guixaveça*, V. *guixa* *Guixenc*, V. *guix* *Guixer*, V. *guix* i *guixa* *Guixera* II, potser de *guix* perquè se n'usa en alguna d'aqueixes operacions *Guixeria*, *guixeret*, V. *guix* *Guixo*, -xa, potser de *guisso* (= *quisso*) contaminat per *guixar* 'marcar' (> 'insistir') *Guí-*